

Rozhovor s Janem Křížem, vrchním ředitelem sekce ekonomiky životního prostředí na MŽP

Martin Dušek

Pane řediteli, program LIFE běží již od roku 1992 a postupně se stal významným finančním zdrojem i pro oblast ochrany přírody a krajiny. Mohl byste ho prosím čtenářům krátce představit?

Program LIFE je jediným evropským programem zaměřeným výhradně na životní prostředí, ochranu klimatu a přírody. Funguje už od roku 1992 a za 34 let své existence investoval přibližně 8,5 miliardy eur do více než 6 500 projektů v celé Evropě. Od obnovy mokřadů a ochrany ohrožených druhů až po opatření proti suchu nebo podporu čisté energetiky. V současnosti je program rozdělen do čtyř podprogramů: Příroda a biologická rozmanitost, Oběhové hospodářství a kvalita života, Zmírňování změny klimatu a adaptace na změnu klimatu a Přečod na čistou energii.

Specifikem programu LIFE je, že podporuje hlavně pilotní, demonstrační a inovativní projekty nebo projekty založené na osvědčených postupech. Nejde tedy jen o běžné financování investic, ale často o hledání nových řešení, která se následně mohou využít i jinde. Velký důraz je kladen na praktický přínos projektů a jejich dlouhodobý dopad v krajině i společnosti.

Konkrétně se projekty zaměřují například na ochranu, zachování a obnovu divoké přírody, biologické rozmanitosti a přírodních stanovišť, na snížení škodlivých emisí, posílení odolnosti vůči změně klimatu, na adaptaci na extrémní povětrnostní jevy, na urychlení investic do energetiky a zapojení občanů v rámci energetické transformace nebo na urychlení přechodu Evropy k čistým, obnovitelným a soběstačným zdrojům energie.

Co se u nás za tuto dobu v rámci tohoto programu podařilo, zejména v oblasti ochrany přírody a krajiny?

Jedná se o dílčí úspěchy, které však dávají dohromady celou mozaiku opatření, metodik, postupů a pokroků právě v otázce ochrany přírody

Jan Kříž. Foto archiv MŽP

a krajiny. Od roku 2004 bylo v rámci programu LIFE podpořeno více než 50 projektů koordinovaných českými organizacemi s celkovou investicí téměř 176 milionů eur, přičemž významná část směřovala právě do oblasti ochrany přírody a biologické rozmanitosti.

Jmenovat můžeme například projekt na záchranu prioritního endemického druhu kuřičky hadcové. Tento projekt byl díky svým ochrannářským postupům a metodikám rovněž oceněn Evropskou komisí jako Best LIFE Nature Projects a svými výsledky se stal vzorem pro další ochrannářské organizace u nás, ale i v zahraničí. Máme však úspěchy i mezi projekty techničtějšího zaměření – například projekt LIFE POPWAT zaměřený na inovativní technologii založenou na

vybudovaných mokřadech pro čištění vod kontaminovaných pesticidy. Projekt získal cenu LIFE Award 2025 v kategorii oběhové hospodářství a kvalita života. Cenu uděluje od roku 2006 Evropská komise nedávno skončeným projektům financovaným z programu LIFE, které jsou inovativní, účinné a přenositelné. Stejnou cenu, LIFE Award, udělila Evropská komise tuzemskému projektu LIFE Tree Check. Čtyřletý projekt se ve čtyřech středoevropských zemích zaměřil na řešení problematiky městského tepelného ostrova, hlavně na výraznější přehřívání měst oproti nezastavěné krajině.

A našli bychom ještě další velmi povedené projekty. Například končící integrovaný projekt Jedna příroda, jehož hlavním cílem bylo zlepšit podmínky chráněných druhů i přírodních stanovišť v chráněných územích evropské soustavy Natura 2000 v rámci České republiky, zamezit úbytku biologické rozmanitosti a také vyhodnotit přínosy přírody pro společnost.

V čem se program LIFE liší od ostatních dotačních nástrojů v environmentální oblasti?

Program LIFE je specifický především svým zaměřením na inovace, pilotní řešení a projekty s evropskou přidanou hodnotou. Na rozdíl od klasických investičních programů často podporuje aktivity, které by jinak bylo obtížné financovat – například testování nových přístupů, integrovaná řešení nebo rozsáhlejší mezioborovou spolupráci vědy, průmyslu, akademické sféry, veřejné správy a veřejnosti.

LIFE nebyl koncipován tak, aby plošně a trvale financoval péči o krajinu. K tomu jsou určeny jiné nástroje. Smyslem programu LIFE bylo připravit změnu, vyzkoušet metodiku, která se stane standardem, a propojit všechny zúčastněné, což je podstatné pro úspěšné ochrannářské projekty. Zatímco do té doby si každá země chránila svou přírodu nebo jen její vybrané části, LIFE vyžadoval přesah. Vznikl fenomén sdílení dobré praxe.

Zároveň je ale potřeba říct, že program LIFE představuje poměrně specifický dotační nástroj i z pohledu žadatelů. Příprava projektové

žádosti bývá časově i personálně náročná a projekty mezi sebou soutěží v silné evropské konkurenci. Na druhou stranu projekty, které uspějí, vykazují vysokou známku kvality a pracovitosti (proto i ta náročnější příprava). Jako klad vnímám i určitou flexibilitu během realizace projektu – např. pokud nevyčerpáte finanční prostředky v jedné kategorii nákladů, lze je po dohodě s projektovým úředníkem přesunout do jiné kategorie nákladů nebo lze opět po dohodě upravovat harmonogram milníků či výstupů projektu.

Mluví se o tom, že program LIFE ve stávající podobě končí. Přípravuje se nějaké návazné schéma?

Současné programové období LIFE je nastaveno do roku 2027, podobně jako další evropské programy. Debata o podobě evropského rozpočtu po roce 2027 nyní probíhá a otázka budoucnosti programu LIFE je její součástí.

Ministerstvo životního prostředí dlouhodobě podporuje zachování dostatečné finanční alokace pro aktivity v oblasti ochrany životního prostředí, klimatu a biodiverzity, které jsou dnes podporovány právě prostřednictvím programu LIFE. Domníváme se, že témata ochrany přírody, adaptace na změnu klimatu nebo obnovy ekosystémů budou v následujících letech ještě důležitější než dnes a budou vyžadovat stabilní finanční podporu.

Z dosavadních debat na evropské úrovni zároveň vyplývá, že se do budoucna pravděpodobně počítá s větším propojením jednotlivých finančních nástrojů. Část aktivit dnes podporovaných programem LIFE by tak mohla být v budoucnu financována například prostřednictvím připravovaného Evropského fondu konkurenceschopnosti nebo Národních a regionálních plánů partnerství. Konkrétní podoba budoucího nastavení však zatím není definitivně rozhodnuta.

Probíhají přípravy nového programového období po skončení stávajícího Operačního programu Životní prostředí. Rýsuje se už něco konkrétního?

V současné době finalizují diskuse ohledně seznamu investičních priorit pro programové období 2028+. Příslušný materiál v gesci ministerstva pro místní rozvoj prošel mezirezortním připomínkovým řízením a bude na konci června předložen ke schválení vládě. V oblasti životního prostředí prosazujeme pokračování podpory v podobných oblastech jako v předchozích programových obdobích. Detailní zacílení, dílčí

alokace i podmínky podpory budou stanoveny až v návazných fázích příprav.

V souvislosti s adaptací a plněním cílů evropského nařízení o obnově přírody by mělo mít zajišťování financování obnovy a péče o biodiverzitu v příštím plánovacím období prioritu i přes celkově nižší plánovaný příspěvek z evropských fondů. Daří se tuto prioritu v přípravých jednáních prosazovat?

V návrhu legislativy EU pro programové období 2028+ je od začátku stanoveno, že při navrhování Národního a regionálního partnerského plánu, který bude zastřešovat veškerou podporu v rámci politiky soudržnosti z fondů EU, bude Plán obnovy přírody povinně reflektován. Do seznamu podporovatelných aktivit z prostředků EU jsou zahrnuta opatření v oblasti podpory biodiverzity v potřebném rozsahu. Jejich alokace, resp. podíl na celkové národní alokaci však bude záležet především na rozhodnutí jednotlivých členských států.

Novinkou pro stávající programové období bylo využívání zjednodušených metod vykazování, které jsou pro žadatele administrativně méně složité. Jak jejich přínos hodnotíte? Počítá se s touto metodou v příštím programovém období?

Zjednodušené metody vykazování byly v Operačním programu Životní prostředí 2021–2027 využívány při realizaci vybraných opatření v oblasti ochrany přírody a krajiny, konkrétně u finančně méně náročných projektů s celkovými výdaji do 200 000 EUR, a dále pak v projektech energetických úspor. Smyslem jejich aplikace je snížení administrativní náročnosti spojené s poskytováním a čerpáním podpory a celkové zefektivnění implementace vybraných projektů.

V oblasti ochrany přírody a krajiny bylo pro realizaci dotčených opatření využito tzv. projektové schéma, v němž AOPK ČR vystupuje jako příjemce dotace a následně poskytuje finanční prostředky žadatelům/konečným příjemcům realizujícím jednotlivé projekty. Právě koneční příjemci využívají zjednodušené metody vykazování, přičemž financování, resp. vykazování výdajů jejich projektů je založeno výhradně na tomto principu.

Dosavadní zkušenosti s aplikací projektového schématu a zjednodušených metod vykazování hodnotíme velmi pozitivně. Jedním z hlavních přínosů je významné snížení administrativní zátěže na straně konečných příjemců podpory, kteří nejsou povinni dokládat ke kontrole

každou jednotlivou výdajovou položku, ale prokazují dosažení předem stanovených výstupů nebo výsledků projektu. Tento přístup současně zjednodušuje kontrolní procesy na straně poskytovatele dotace, neboť kontrola se namísto ověřování jednotlivých účetních dokladů a skutečně vynaložených výdajů soustředí na splnění podmínek pro poskytnutí podpory. Dalším významným přínosem projektového schématu je centralizace administrace prostřednictvím jediného příjemce dotace, který následně zajišťuje distribuci podpory konečným příjemcům. Ve spojení s odbornou expertizou pracovníků AOPK ČR a jejich detailní znalostí místních podmínek a potřeb jednotlivých území umožňuje tento model efektivněji cílit podporu, zjednodušuje realizaci projektů na straně konečných příjemců a přispívá k dosažení požadovaných environmentálních přínosů.

V současné době probíhají přípravy budoucího programového období. Na základě dosavadních zkušeností považujeme zjednodušené metody vykazování za osvědčený a efektivní nástroj, který významně přispívá ke snížení administrativní zátěže jak na straně příjemců, tak poskytovatele podpory. Předpokládáme proto jejich další využívání i v následujícím programovém období.

Chtěl byste ještě na závěr něco našim čtenářům vzkázat?

Ochrana přírody a krajiny je dlouhodobá práce, za kterou stojí velké množství lidí v terénu, na úřadech, ve výzkumu i v neziskových organizacích. Myslím, že je důležité, aby jejich práce měla i do budoucna dostatečnou podporu. Budeme proto rádi, pokud se do programu budou i nadále zapojovat nové organizace, které mají chuť posouvat ochranu přírody a krajiny dál.

I my na Ministerstvu životního prostředí se v této souvislosti snažíme podporovat projekty na ochranu přírody, biologické rozmanitosti či adaptační opatření a řešení sucha. A to především tak, že každoročně vyhlašujeme národní výzvy, díky kterým mohou zájemci žádat o finanční podporu z národních zdrojů alokovaných pro program LIFE.

Na začátku, před více než dvaceti lety, se o LIFE málokdo zajímal. Od té doby se ale mnohé změnilo. Přišla řada dobrých projektů, mezinárodních ocenění a především konkrétních výsledků. Díky tomu má dnes program LIFE v naší zemi velkou podporu a celou řadu zastánců, kteří doufají, že tento program přinese naší přírodě ještě mnoho dobrého. ■